

Із сонцем за плечима. Поліська мудрість Пелагеї
Володимир Лис

Як треба жити людині? Де є Бог? Чого не варто боятися? Життєвий досвід на перший погляд звичайної сільської жінки, бабусі Пелагеї, – це та сама велика мудрість нашого народу. І можливість долучитися до неї – велике щастя. Ці прості рядки потрібно читати та перечитувати, повільно, наче п'єш живу воду...

Володимир Лис

Із сонцем за плечима. Поліська мудрість Пелагеї

Бабуся Палажка

Мені пощастило майже все дитинство і юність провести поруч із видатною, а можливо, й геніальною людиною. Та це я усвідомив значно пізніше. Тоді ж, у 50-60-ті роки минулого ХХ століття, вона була для мене просто бабусею, мамою моєї мами Оксани. Моею рідною бабунею Палажкою, що розповідала казки, легенди, всілякі історії, до якої приходили за порадами й ліками на наш хутір люди з села Згорани і навіть із інших сіл. Саме вона годувала мене смачними борщами і ще смачнішою гарбузовою кашею.

Пелагея Тимофіївна Кусько (у дівочтві Слісар) (1899–1973) була звичайною поліською селянкою, напівграмотною. Усе життя вона працювала на власному, а після війни й примусової колективізації на колгоспному полі, збирала ягоди, гриби, лікарські (бабуся казала «помочні») рослини. Вона була невисокою, тихою, мовчазною, але коли починала говорити... У якійсь казці з вуст дівчини-красуні вилітають перли-самоцвіти. Такі ж дорогоцінні перли падали з вуст бабусі Палажки. То були слова, що склалися в прості, але які образні, цікаві й глибокі думки!

Пізніше я не раз казав: от якби мені тоді теперішній розум, скільки мудрих думок, історій, казок, поліських міфів, легенд, почутих від бабусі, я би записав. Та коли почав відтворювати на папері те, що збереглося в пам'яті, здивовано відзначив – вціліло таки чимало. А потім прийшло й відкриття: збереглося не тільки завдяки пам'яті – почуті роздуми, історії, поради були такими, що запам'ятовувалися легко й надовго. На все життя. Як виявилось, вони закарбовувалися не одному мені, а багатьом людям, яким пощастило з Палажкою Хутірською спілкуватися. Ба більше – тим, кому розповіді передали їхні батьки чи бабусі. Отакенна сила тих думок. Мабуть,

у давнину такі, як Пелагея Кусько, й творили те, що залишалося в пам'яті нащадків як усна народна творчість. Як народна мудрість.

Чи не найскептичніше до бабусі й неїних (люблю це поліське слово) оповідей ставився її чоловік, а мій дід Федір Іванович Кусько (1900–1983). Я не зустрічав пари контрастнішої, ніж дід і бабуся. Дід був суворий, як у нас казали, нарваний до роботи, не давав спуску й перепочинку ні собі, ні близьким і як міг беріг свій хутір. Він єдиний із господарів категорично відмовився переселятися до села в часи ліквідації хуторів (а довкола Згоран їх було понад два десятки), правдами і неправдами, навіть підкупамі і хабарями (півсвині, сало, самогон) захищав своє обійстя, аж доки, вже після смерті бабусі, хутір не з'їла меліорація. Бабусині історії дід називав побрехеньками, і все ж, завважу, при всій його домашній авторитарності, навіть деспотизмі, нерідко, нагримавши на бабуся («бабська глупота» і т. д.), робив так, як вона радила.

Бабуся Палажка була глибоко віруючою людиною, щонеділі й на великі й малі свята ходила до церкви в сільський Свято-Дмитрівський храм, збудований ще 1674 року, один із найдавніших дерев'яних храмів Волині. Та разом із вірою (знала напам'ять безліч молитов і цілі сторінки з Біблії) в ній уживалося язичництво, древні вірування й повір'я, знання глибинного, здавалося, бозна з яких глибин видобутого фольклору і правічної народної філософії.

Такою була бабуся Пелагея, мудрість якої я й хочу передати через почуте мною й іншими людьми вам, поєднавши в деяких моментах із мудрістю інших моїх земляків-поліщуків.

Та перш ніж подати ці думки, хочу зробити невеличкий вступ-попередження. Останнім часом досить рясно почали з'являтися книжки з народною (нерідко псевдонародною) мудрістю, афоризмами, порадами і т. д. У цьому не було б нічого поганого, навпаки, варто було б усіляко підтримувати, якби не одна суттєва обставина. Підозрюю, що таких, як Андрій Ворон, якого зробив знаменитим Мирослав Дочинець, не надто багато. Це справді мудрець. А оті інші видання діляться на три категорії. Ще нічого, коли автори додають свої міркування до почутого і записаного. Та ба, у деяких книжках раптом зустрічаєш читане колись у збірниках радянських часів. Але найгірше, коли українським мольфарам, дідам-філософам, знахарям, пророкам приписують «нічтоже сумняшеся» взяті з праць східних авторів думки й ідеї, що виразно пахтять буддизмом, дзен-буддизмом, даосизмом і т. д. При всій повазі до східної філософії таки вважаю, що вона суттєво відрізняється від світоглядних позицій, ставлення до життя, до Бога слов'ян, зокрема українців.

Отож, боюся, що прихильників модних східно-філософських течій розчарують прості, наївні, хоч подеколи й парадоксальні думки звичайної жінки-поліщучки. Щоправда, тішу себе надією, що вони змусять замислитися, як змусили мене, і, можливо, ви відчуєте за цією простотою і наївністю колосальний глибинний підтекст і зміст, а поради й рецепти допоможуть, як допомогли вже багатьом людям.

Отож, міркування й філософія бабусі Пелагеї.

Життєва філософія бабусі

Як треба жити людині?

Я часто думала: чого дерево росте просто собі, з маленького роблячись великим, день за днем, рік за роком, на тому ж місці, тико розростаючись вширину й увись, аж до того чесу, який відміряв йому Бог, – а людина має відмучитися з усіма хворобами, страхами мало не з самого дитинства? А потому подумала: та ж і дерево може зламати і людина, і буря, і вітер його січе, й дощ. І я ни знаю, скіко натерпілася та берізка чи вільха, перш ніж виросла.

Може, й людина тако живе?

Б'є людину, січе, вимочує, шматує і карає?

За що? Я ни знаю. За той гріх, що вона зробила? За гріх Адама і Єви, як батюшка кажуть? Али ж давно була та Єва. То за що? У мене чесом таке ото питання поставало, як дивилася на зірне небо. Тамечки стіко то зірок, очей Божих. Кажуть, то янголи на нас дивляця. А як дивляця, то хіба ни бачать, як ме страдаємо, як тяжело робимо, скіко то людей пропадає ни за що? Хрищусь і до Бога звиртаюся: прости, Боже, цієї грішні думки. Али ж воне до голови лізуть. Ти, Боже, їх дав. І Матір Божа казала: думайте, бо люде. То, кажіця, батюшка таке про Богородицю казав. І тут в мене душа терпне, тіло німіє од думки: а може, то я сама таке придумала? Господи, скажи, ци я листочок на твоім дереві, ци хто я, просить тебе раба Твоя Палажка.

Людина й дерево

Ще мої бабуся покійні казали, що кожна людина має своє дерево. Я допитувалася: а яке мое дерево? Бабуся й казали: таке, яке тобі найбільше до душі. Я спитала: «А як узнати, яке до душі? Мині всіляки дерева подобаються». Бабуся сказали: «Підростеш – сама зрозумієш. І вибереш».

Чула я, що людині начебто призначене певне дерево. А я так думаю: душа все ж відчутти повинна – яке. І коли збагнеш – то твое дерево, сміливо приходить до нього, гладь, тулися тілом і душею, свої думки йому звіряй. І відчуєш, що тобі легшає, що тягар, який носила на серці, який ноги, як те кінське пудо, спутував, зник, мовби донизу опустився. Легко стане йти, думати й захочеться всеїкий світ пригорнути.

Про ласку і добре слово

Не скупіться на ласку. Бо часом людина хоче добре слово сказати, а тут-таки згадує: він чи вона мине обідили колись, чи думає: ич, як вирядилася, яка краля, як пава шпацірує, хвіст розпустила, а куди б то? Чого я їй маю казати та за одяг або вигляд хвалити? Обійдеться! Не обійдеться, кажу я вам, тее слово, як дерево, що мало спалахнути, зігріти, – зітліє, зморщиться, стане обвугленим, а затим трухлявим. Бо ни сказане було, ни народилося, а мало би радість принести. А те нисказане слово забирає часточку з вас самих, людина меншає, сама того не помічає, і їй, гляди, ідне, друге ни вдається. Бо сили нима. Помаліла людина.

Дитина

Приходжу в ідну хату, а там дитина плаче, аж заходиться. А мати сварить: «Чого розревілася, як тая корова? Ни плач, а то наб'ю». Оте «ни плач, а то наб'ю» ни раз чути доводилося. Дитина чесом ще більше плаче, а чесом аж зіщулюється, бо мати страх прикликала. За плечима в мішку незримому той страх сидітиме. А скажіте-но: «Чого тобі, мое маленьке?» Я було так мамі їхній порадила, а вона: «Так ни з того ні з сього ревисько зачала, з доброго дива». Не, ни буває з доброго дива, значить, щось засіло в маленькім серденьку. А мо', воно й каже тим плачем: «Мамо, я е, а ти мене не помічаєш». Помічайте маленьку дитинку. Людинку.

А то я дитинці їхній кажу, на яку мама насварилася: «А ти мамі сонечко подаруй, вона й усміхнеться й сваріння своє забуде, чого гнівалася». «Як то, – каже мала, – сонечко ж на небі, як його подарую мамі?» Я й раджу: підстав ручку, хай промінчик сяде на неї, а ти його мамі занеси, торкнися, на руку неїну той промінчик посади, побачиш, що буде. Дивиться недовірливо, а тоді відбігає. Другий раз я коло тої хати йду, а воно вибігає, саме вже як сонечко: «Бабусю, ви-те правду сказали, допомгло, мама мине ще й по голівці погладила». «От бач, – кажу, – а ти не вірила».

Де е Бог

Ни раз я чула од людей, як на Бога нарікають. Жаліються: чого ти, Боже, такую долю тяжкую дав, оно в сусіда й хата біліша, і все вдатніше, а я скіко жили не надриваю, нічогісінько ни виходить. А десь там, далеко, пани й паничі. Розкошують і ідеть калачі, а наша сим'я чорним хлібом та бульбою перебивається.

Я кажу чесом: а Святе Письмо згадайте. Ісус казав, що шмидше верблюду пройде через вушко голки, ніж багатий до раю втрапить. А міні кажуть: багаті теі вушка обходять. Мо', й обходять, тико хто скаже, що там у нього далий? В душі, серці й житті...

Якщо ж подумати, то хіба людина живе ни в раю? А рай може бути і в твоїй хаті. Тико посади собі те дерево, з якого райські яблука збиратимеш. На покуть снопа постав, якого крім тебе ніхто не може вижати. І попробуй небо очима погладити, а воно тебе погладить.

Бог живе у траві й у вітрі, у листочку й тому клаптику неба, що до тебе крізь хмарку дивиться. Говорити з травкою і листком – значить теж говорити з Богом.

Батьושка ото до мене: «Чув, Пелагее, кажете, що Бог скрізь? А Бог тільки один у трьох лицах. На небі він, тому й зветься наш Отець Небесний».

Я йому сказала: «Отче, я простая жінка, й вам видніше. Тико ж так хочиться, аби Бог був і з нами. Од того чогось тепліше стає».

Чула я од старших людей, що посилав Бог свого сина на землю не тико тоді, як він Ісусом був. А ще не раз, щоб людей випробувати. Нидарма ж на тих, хто жебрає, в лахмітті ходить, кажуть, що то Божі люди.

Мій старий таких не любить, кричить, то лидацюги, нироби. А я так думаю: хіба пуйшов би жебрати, як міг щось робити? То ж нищесні люде, як то тяжело руку простягати. А як би ще міг Бог людину випробувати? Хіба сріблом-золотом?

Отой Іванька Полапський ходить, копійчку просить. Федько не привічає його, то я, якось так виходить, що чую, коли він має на хутір прийти, копійчку чи там хліба на стежку виношу. Старий каже: «Ти от йому копійку даєш, а ти йому в очі поглень. То ж розумна людина. Хитрий і таких, як ти, дурить». Ой, не дурить, чує моє серце.

Необхідний відступ

Ще коли ми жили на хуторі, і вже в селі, я час від часу серед інших мандрівних жебраків, котрі навідувалися до села, бачив Іваньку Полапського, як його прозивали, бо був родом із сусіднього села Полапи. І взимку, і влітку ходив у старому суконному пальті, постолах, старій шапці. Завжди просив-співав: «Подайте Христа ради Іваньці копійчку». Брав справді тільки копійки, сердився, коли хтось давав паперового рубля чи й пару рублів. Плакав і казав: «Чого смієшся над Іванькою, хіба ти такий багатий?» Розповідали, що в юності був контужений на Російсько-японській війні і з того часу жебракував, ходячи від села до села. Потім, приїхавши якось у село, почув я, що, коли Іванька помер, нібито в старій хаті, до якої час від часу повертався, знайшли кілька мішків тих монет. Інші казали, що гроші забирав сестра й за них збудувала хату, а ще ходили чутки, що, вийшовши за село, Іванька викидав гроші в річку чи болото.

Я ж хочу сказати, що після тих дідових слів, переданих бабусею, я вирішив придивитися до Іваньки. Пам'ятаю, ранньою весною, ще не зійшов сніг, ми разом із покійним татом різали колоди на дрова. І тут на подвір'я зайшов

Іванька. Мені таки вдалося заглянути йому в очі. То справді були розумні світло-сірі очі. Не хитрі, не насторожені, просто очі розумної людини, які дивилися трохи вивчаюче і начеб... Начеб співчутливо. Я (мені йшов тоді сімнадцятий рік, якщо не помиляюся) аж здригнувся. І цей погляд лишився в пам'яті назавше, як і лишилася загадка цього чоловіка. Божого чоловіка, як у нас казали.

Загадковий сивий дід

Іванька Полапський згадується ще й з іншого приводу. На Поліссі існує легенда про старого-старого, сивого (чи білого) як голуб діда. Дід той не вельми акуратний, в нього вічно шмарклі течуть, зашудраний (розпатланий), ходить із костуром, бочком, ледь накульгуючи. Просить копійчку й пампушечку: хто дає, той знаходить потім під порогом чи біля воріт, або й ще десь пригоршню, чи й дві золотих чи срібних монет. Якщо ж йому відмовляють, то починають у хаті речі пропадати, хворіє і гине худоба, а то й трапляється пожежа. Можливо, не тільки із співчуття, а й знаючи цю легенду, Іваньці не відмовляли в копійцці або й годували. Часом діти дражнилися з Іваньки, то він грозив палицею, на яку спирався, іноді якимось по-чудернацьки лаявся, а після того ставав і гірко-гірко плакав. Раз я чув цей плач, і він був дуже схожий на дитячий.

При тому чоловік повторював:

– Обідили, обідили Іваньку.

Це ж казав, якщо хтось зупинявся й питав, чого він плаче. І ще:

– Обідили, обідили Іваньку, сміються, ни дали копійчку.

Як це поєднати з розумним поглядом, з бесідами про життя, які він часом заводив з людьми, – не знаю.

В легенді ж про старого, сивого й шмаркатого діда розповідається, що він, зустрічаючи когось на дорозі (найчастіше найбіднішого), сміявся й обсилав монетами з латаної-перелатаної торбини, та не «копійчками», а справді золотими монетами. Часом казав:

– Ти позначений. Мушу обдарити.

Що означали ті слова – ніхто не знав. Позначений долею, Богом? І на чому та мітка? Може, то Дід-Доля?

Відчуття хутора й світу

Бабуся прожила перші неповні 33 роки свого життя в селі Згорани, далі 41 рік – на краю лісу, за два кілометри від села, на хуторі, куди 1932 року переселився дід із сім'єю після дозволу польського уряду жити на хуторах. За своє життя бабуся була кілька десятків разів у місті Любомлі, раз у Володимирі-Волинському, ще, згадувала, в молодості на прощу до Почаєва ходили. Ну, і до родичів у сусідні села Полапи, Куснище, Перешпу, Сильно, Пехи, Положево навідувалася, зазвичай пішки, рідко на возі. Може, й ще десь була, про те не відаю.

Та тепер, згадуючи почуте від бабусі, від мами й інших людей про бабусю, я розумію, що, провівши головнішу частину життя на поліському хуторі, Пелагея мала своє вражаюче відчуття й того ж хутора як частини чогось невимірно більшого, може, світу, а може, й цілого космосу і світу в цілому, а чи не найголовніше – людини в ньому. Зрештою, можна сказати, що вона мала свій власний космос.

Отож, деякі міркування бабусі Пелагеї:

– Малою мені здавалося, що наше сило вельми велике. Що ото десь там, за крайньою хатою, світ уже кінчається. А потім зрозуміла, що там тико починається. Світ розбігатися став, і скіко людина б не бігла – не здожене.

– Великий Божий світ, у нім людина маленька, та часом здається, що теї всі зірки просяться погрітися до хати, а мо', й у ній посвітити, як зігріються.

– Нащо людині багацько всякої всячини, так собі міркую, як у неї небо е, цілісінький світ, тико треба до себе впустити.

– Якби Бог людей ни жалів, то хіба дав би на таку красу подивитися? Хіба дав би з маленької людини великій вирости, щоб потому ще й дітей і онуків побачити, а то ж гинчий світ, і Божий знак на нім і той самий, і гинчий! Як щось у тебе пропадає – худобина ото загинула – то не за тим жалій, що добра нима, а за тим, що живе пропало.

– Малою питала: а хто то зірки на небі увечері запалює? Бог, казали мама. А я, мала: як то він успіває тико-во багацько засвітити? І то ж кожнісінького вечора. А мама Пріська, бувало: цить-но, а то Бозя почує, нагнівається й ще темніше стане. Ну, я принишкну, бо ж страшно без зірочок зустатися. А потому гадаю собі: як Бог мене таку маленьку почує, то подумає: воно ж мале, дурне, нащо його слухати? А коли слухає, то й пташку чує? І вийшла надвір, зорі таки світять, і чую: соловейко співає. Й так мені втішно на серці: я, маленька, чую, як то гарно тьохкає тая пташка, а десь там Боженько тоже соловейка слухає. Послухала, вернулася до хати, а мама питають: де ти була, Палазю, ой, чого ж така заплакана, геть щоки в

сльозах? А й низчулася, що то як соловейка разом із Боженьком слухала, то сльози текти почали.

– Кажуть, зимля кругла, а я так думаю, що коли так, то, може, Бог неї на долоні тримає? Бо інакше б вона кудись котилася й котилася, а люди падали й падали б.

– Часом чути, як хтось далеко-далеко ни то плаче, ни то співає чи до себе кличе, так далеко, що аж на тім боці неба.

Повитуха-бабниця

Бабуся була знаною в селі (і не тільки у своєму) повивальницею (повитухою). Правда, по-місцевому, по-поліськи, то називалося – бабити. Під цим малося на увазі – приймати пологи, перерізати пуповину й зав'язувати пупа, здійснювати той магічний обряд, дійство-з'яву, внаслідок якого людина й з'являється на світ. Ну, а жінку таку звали бабниця. Знали, що бабниця Палажка не просто приймає пологи, не просто перерізає пуповину, не просто дає дитинку в руки матері чи кладе їй на груди теплу й живу істоту, а при цьому промовляє заповітні слова, від яких і дитина перестає репетувати, налякана першим знайомством із цим незатишним світом, і мати також швидко приходить до тями і, як казала одна односельчанка, «наче засвічується».

Те, що прочитаєте нижче, я почув частково од бабусі, частково од мами (на жаль, вже теж покійної), частково від жінки, в якій бабуся бабила.

Пелагея готувала себе до бабиння. Казала, що передчувала, кому дитина (знала, до кого покличуть) має з'явитися на світ. Молилася, постилася і (цікаво й зворушливо) вдягала в ті дні світліший одяг.

Брала з собою на бабницю материнку, любисток, медівник і траву, яку називала лісниця живуша. Казала, що дух їхній сприяє, аби пологи були легшими.

Подумки промовляла при появі дитини молитву: «Зроби, матінко Божа, цее дитятко цвіточком, який вбирає сонце, росу і дух Божий невловимий».

Матері казала: «Дитя перші три-штири мінути ваші думки чує. У світ з собою візьме. То перша блискавка, що їй путь осіє».

– Мені теї слова здавалися дивними, якимись зумисними, а потому пойняла, що тітка Палажка знала щось таке, що нам не було дано, – то слова жінки, що у неї бабила бабуса.

Зараз я міркую про велику силу думки, а отже, підсвідомого в житті. Бабуса це відчувала, знала про це? І згадую біблійне: «Всіляке таємне стане явним». І далі бабусі Пелагеї: «Ти ще тільки зле подумала, а вже гаддя в лісі заворушилося».

Чи не тому вона твердила, що такі важливі перші хвилини в житті людини, перші слова, звернуті до маленької істоти, перші речі, які має робити жінка, звівшись на ноги після пологів:

- Подивися, чи хата заметена, як ни була, попроси, хай хтось тее зробить;
- Глень у вікно, навіть як вечір ци ніч надворі, шукай зірку або квітку;
- Зведи очі до образу Божого;
- Подекуй матері, що тебе народила;
- Душа дитяти, що в хрещенні з'явиться, за тобою слідкує.

Звісно, тепер пологи приймають професіонали-лікарі, але чи не зводиться все до механічного, сказати б, процесу? З акту появи нової людини зникає душа, духовність, може, тому так багато травм, каліцтв, діти народжуються з вадами, що впливають на все подальше життя?

І нарешті ще один момент. Бабуса розповідала, що було кілька випадків, коли народжувалися мертві діти. Точніше, не мертві, а ті, що не закричали одразу, не подали ознак життя. Одним із таких був автор цих рядків. Коли в мами пізнього осіннього вечора розпочалися перейми, тато був відряджений з нашого Кусого хутора в село. Бо, за традицією, приймати пологи могла й мати породіллі чи сестра, а от бабити, проводити завершальну частину дійства могла тільки спеціально запрошена бабниця – жінка з іншої сім'ї. І тато поночі почимчикував у село, до нашої родички баби Наталки. Потім із гумором розповідав, як кілька разів потрапляв у болотяні пастки, як поспіхом із кладки зісковзнувся, отож прийшов у Кузли, куток, де жила баба Наталка, геть із замоченими ногами. Назад ішли удвох, а що ніч була темна, хмарна, до того ж вітряна, то хоч стежки були знайомі (від хутора до села – два кілометри), то теж обое позамочувалися. Баба Наталка встигла на той час, як пологи вже почалися. Обое й приймали дитя, яке не закричало.

- Господи, мертве, – зойкнула породілля, моя мама Оксана.
- Без паніки, – наказала баба Наталка.

І обое бабусь (а ім тоді тільки трохи за п'ятдесят перейшло) взялися, кажучи по-сучасному, масажувати груди, серце новонародженого, а бабуса Палажка – вдихати повітря через ротик. І хлопець зарепетував, розриваючи повітря й ті хвилини, що поздавалися мамі вічність.

Мені здається, я бачу, як стоять коло дерев'яного ліжка двоє жінок, що боролися за мое життя – статна красуня бабуса Наталка і невеличка, та

завжди мовби сповнена якогось незримого сяйва бабуся Палажка. Царство їй небесне й велика подяка.

Бабуся згадувала ще одні такі пологи, коли – тепер уже дівчинка – не закричала одразу. І вона теж масажувала, дихала в рота. І вже охопив відчай, поклала поруч себе, щоб передихнути. Й тут почула слабенький поштовх, як виявилось, то ворухнула ніжною новонароджена.

– Молода я тоді була бабниця, чуть з ума не зійшла од розпачу, – згадувала бабуся. – А як побачила – заворушилося дитетко – світ раптом посвітлішав. І дите ни заплакало, а заспівало, так міні здалося.

– А як заболіє маленьке дитетко, тре' матері перейти дві стежки, що разом сходяться, і сказати: «Матінко Божа, що всі стежки знаеш, подаруй отую ідну моїй дитині, вона ще її не сходила, ще ни ступала, ніжками ни зігрівала. Ни пошкодуй, Матінко, свеі стежки, ни забирай дитетко нихожене, ниспіване, ниголюблене. Хай летять болесті на штири волості й за вітром розвіються, прошу тебе, Богородице, як би за сина свого, то чув усей світ, а я тебе прошу, милостива, почути. Амінь».

Два сонця, два корені, дві гілки

Ставлення до батьків, до пам'яті предків, до родових традицій посідало особливе місце у світогляді й системі моральних цінностей бабусі Пелагеї.

Запам'яталося, з якою особливою, сказати б зворушливою ніжністю вона ставилася до своєї мами Пріськи. Її мама, а моя прабабуся прожила довге життя й померла на 96 році. Була вона за моєї пам'яті теж тихою й мовчазною, доброю до нас, правнуків, аж до останніх літ земного буття дуже працьовитою, лише в останнє п'ятиріччя, вже за дев'яносто, страждала тим, що тепер називають хворобою Альцгеймера – поступовою втратою пам'яті. Мене, вже підлітка на той час, дивувало й навіть лякало, коли прабабуся, як я приходив з села на хутір, питала: «А чий же ти будеш, хлопчику? А як тебе звати? А хто твоя мати, дитинко?» Бабуся в таких випадках казала:

– Не дивуйся, Володьку, бабина пам'ять у вирій полетіла швидше за неї. Пташки тоже чесом летять і ни вертаюця.

Пам'ять як птах, що летить і приносить у дзьобі поживу для людини, – цей образ, на мій погляд, один із найбільш вражаючих серед багатого на образи, часом вельми парадоксального мислення бабусі Пелагеї.

А ось її думки щодо роду:

– Хто свій рід ни памнятає, того стежка у світ не пускає.

– Хто свій рід ни пам'ятає, в того й колодязь усихає.

– Рід як велике дерево.

- Скільки пам'ять про рід - такий широкий світ.

Якось я почув од бабусі:

- Мати і батько - два сонця, два корені, дві гілки.

Вона пояснила:

- Всяко буває. І мати з батьком часом злі й несправедливі. Тільки ж сонце теж за хмару ховається, а часом і затемнене лучається. Тільки ж від того ні перестає гріти? Чого світло навіть у хмарний день? Бо десь там сонце. От вирушиш у світ, батько й мати все одно тебе гріти будуть.

І далі:

- Людина ні сама по собі, а з родовим корінням. Як дерево ні росте без кореня, так і людина. Два найбільших корені - то батько й мати. І крила, як у птахи, - два. Бо батько уму навчить, а мати - серцю, котре ні тільки з лівого боку в людини, а там, де серце серце й чує - своє й чуже.

Оте «де серце серце чує» врізалось у пам'ять.

Шаноба до тих, хто дав тобі життя, казала бабуса, то не тільки те, як ти їх слухаєшся. То те, що ти про них у душі носиш, відсіюючи полову злості, щоб лишилися зерна любові.

Суха пам'ять - ще один вражаючий образ пам'яті, пам'яті, де живе тільки злість, прикроці, яких тобі завдали.

Така пам'ять, вчила бабуса, ніколи нічим добрим не проросте, особливо на ближніх, на твоїх дітях, що з того ж кореня пішли.

Суха, зла пам'ять - не родить.

Вона може ожити, як всохле дерево, на якому раптом пагінець з'являється. Він житиме, а от дерево - ні.

Особливо небезпечна суха пам'ять щодо батьків, казала бабуса.

Згодом я почув знамениту легенду про сина, якому його кохана, аби довів свою любов, наказала принести материнське серце. Й коли він вирізав серце й ніс до жорстокої коханої, то спіткнувся і впав, а серце, що покотилося по землі, спитало: «Ти не забився, синку? Тобі не боляче?»

Я згадав, що подібне чув і од бабусі.

Притча від бабусі Пелагеї звучала так:

- Полюбив раз хлопець дівчину, вдатну та гарну, тільки вельми примхливу та серцем нидобру. І раз сказала: «Докажи, що любиш. Принеси те, що тобі у твоїй матері найдорожче».

Задумався хлопець. Ласка матеріна дорога, любов, те, як вона усміхається. Вся вона. А що найдорожче? І подумав: усе, що мені дороге, породило мамине

серце. Коли мати спала, вийняв із неї серце й поніс коханій. Тико, йдучи, побачив, як небо потемніло. Темно-темно стало. З переляку упустив мамине серце.

А воно покотилось, викотилося на небо й стало замість сонця світити. Заплакав хлопець і назад вернувся. А там коло порога щось гарече лежить.

– Пустити мене, хлопче, – каже, – я буду твоїй матусі замість серця.

Мені здається, суть цієї історії – притчі чи легенди – в тому, що без матерів, без їхньої любові й любові до них не може існувати світ. Як і без сонця.

Пам'ятаю, ще бабця казала, що гріх зобижати сироту, лишати без доброго слова.

Що хай би яка людина була невдатна в житті, ціну їй не складеш. Нещасні діти, матір'ю недолюблені. Нещасна матір, яку діти забувають, як самотнє дерево серед поля, на якому нічого не росте.

І ще одна коротка притча. Виглядала й виглядала мати сина, що в світі далеко подався. Геть зістарилася. Нарешті син приїхав. На золотій бричці, з жінкою-панею. Повно добра всякого навіз.

– То все вам, мамо, – каже.

– Чую ніби знайомий голос, – одказує мати, – тико ж нікого коло брички не бачу. Повна бричка, тико без хазяїна.

Прислів'я, приказки од Пелагеї

– Сім верстов пройшов, а долі не найшов, бо вона коло воріт лежала.

– Кричить, як сорока, а з ділом ідна морока.

– То такей пастух, що од сну опух, а бидло [1 – Худоба (діал.).] всеньке жито столочило.

– На печі їдуть калачі, а за дверима з них голодні миші сміються.

– Сонце, не дивися у віконце, бо тут дівка до обіда не вмивана.

– На городі верба груші вродила, бо Химка клялася, що перед чоловіком чиста.

– Дід беззубий, як пенюк, а дівку поцілував, то молодичею стала.

– Наш котик умивається – видно, Параска в гості збирається – три дні тарандіти.

- Наша Маруся до вечора крала, а як стемніло, хлопці всю красу покрали.
- То того хазяїна кінь, що чужим вівсом потилицю чухає.
- Одягай, Мотрунко, запаску, пуйдеш гусей пасти, хай хоч гусак на тебе подивиться, як така стидлива.
- Корова у нас молочниця - цілий день на вигоні вибрикує.
- Ще комар ни вкусив, а вже відро сліз назбирала.
- Виглядала кума, а він псиська прислав, щоб на куму погавкав за вчорашні пироги.
- Візьму-но я лозину, піду сама дочку сватати.
- Гаврильцю, чого в тебе писок став, як рильце? Мо', гороху чужого наївся?
- У неї коса така, що й мурахи цілують.
- Покличу місяця, щоб у відро загленув, чи я води принесла.
- Так пити хочеться, що й добрий кусок сала з'їла б.
- Розсокоталися, ніби Феську язикату побачили.
- Як півень ни встереже, то курка і два яйця зразу знесе.
- Так гленула, що на другім силі горщики заторохтіли.
- Така криклива, що й ворота дрижать.
- Така гнівлева, що й двері бояться рипнути.
- Посватався на чуже сило, а типер у свему на дівок заглядаєця.
- Якби хто приніс пирога, то вона, може, й розчесалася б.
- Сім верст до небес, та на восьмім додом дорогу все ідно згадаеш.
- Чого то, кумо, ваш кум на вас вашим голосом вчора кричев?
- Ліпше прийдіть взавтра, бо сьогодні ще не всі пироги доїли.
- Жінка як тичка, зате чоловік у неї як бричка.
- Сідайте, Параско, бо, певно, вже у вас язик стомився.
- Та Явдоха така пройдоха, що й у болоті не замочиться.
- Така пролаза, що й крізь мишачу нірку пролізе.
- То ж так: хто за долею плаче, той сонця й літом ни побачить.

- Як дівка ни на ту ногу встане, то парубок на неї ни так гляне.
- Щось ви-те, куме, ни з того берега прийшли.
- Як був квас, то й не було вас, а тепер квасило, то де вас носило?
- Як наварив, Омельку, так і їж.
- Принесіте, куме, риби, то й хліб до неї буде.
- Кажеш, ти добрий? А ти-но руку пчолі настав.
- Ліпше самому по дорозі йти, ніж удвох із гицелем.
- Ранок - ото тобі й панок, як ни вспіеш наробитись, будеш ввечері журитись.
- Зимом день, як літом у комара ніс.
- Робить, як комар, а їсть, як віл.
- У нас стики того сіна, що коза за день з'їла.
- Та так робить, що й мокре ліпше горить.
- Йшов свататися, та об гарбуза спіткнувся.
- Наївшиися, напившиися - гвавтоньки женитися. А як я зголодію, де ж я жінку подію?
- Ганька за Грицем сохне, а Гриць і не охне.
- Скільки м'яко ни стели, а самому твердо спати.
- Скоріше ожениться солом'яний парубок, як вийде замуж ота кам'яна дівка.
- Поле бачить, а ліс чує, де й Гаврило заночує.
- Поволочився за багатю, а у вбогої та любої - уже дитей трійко.
- Приніс відро чужого розуму, а хто пити буде?
- Такеї буйні вітри у нього в голові, що сусідські ворота обломилися.
- Дурного Гаврила й Параска побила.
- Скільки б воду решетом ни носив - ни порозумнішаеш.
- Порадив, як озеро ложкою вичерпати.
- Надіявся циган на пироги, то й борщу ни схотів.
- Лисиця і в сні курей бачить.

- Вівсяна каша себе хвалить, а люди - гречану.
- Сідайте, бо в ногах правди нема, у нас лавка чисто заметена.
- Чоловік з Кукурік, а прожив із маслом цілий вік.
- Ой, дорогеї гості, куди ж вас посадити, хіба горох перебирати.
- Добрий кіт, тико мишам часом підморгує.
- Ще кіт ни нявкнув, а вже миші танцюють.
- Конику-соколику, ни брикайся, бо циган хвоста вкраде.
- Пишається, як засватана на дисяте сило.
- Мій Федько курить бакун [2 - Самосад, підвид тютюну.], а бакун його ість.
- Старий чоловік глибоко ни вигоре, а борозна все ідно його жде.
- Кури, кури, іже хоч дулі [3 - Ще й так називають великі груші (діал.).], як пшона нема.
- У глибокім колодязі найдальшу зірку видно.
- Повзеш як рак, то й рачайся.
- На своєму полі і стерня ни так ноги коле.
- Ни той кіт, що мишей багацько наловив, а той, що кицю лапкою погладив.
- Як світ зранку тако сіріє, то й весілля звечора ни буде.
- На службу спізнишся, то батюшка ще простить, а спізнишся на поле - то ноги поколе.
- Як спішила до стола - ни вдягнула й постола.
- Чорний кінь пуся обіду буланим ни стане.
- Чула, що грім, а казала, що дзвін.
- На городі дичка, як та молодичка - сама файна, а яблучко кисле.
- Ни дивися сизим оком - голубом ни станеш.
- Допався, як Харитин до паранини [4 - Свіже, паране (парне) молоко.].
- Скільки б ни бив кобелу, а кінь ліпше горати ни буде.
- Той хлопець, як теплий вітер, - приголубить і втече.
- Сонце собі ни забереш, а подивитися мона.

Приповідки з Біблії, які любила згадувати бабуся

Бабуся Палажка, як я вже казав, була, попри її знання народної, більше язичницької міфології, дуже релігійною людиною, ревною парафіянкою, знала Біблію, біблійні оповіді, на які часом посиалася і цитувала. Та, як згадувала сама, колись, ще в юності, її дядько («дедько» казала) Марко прочитав їй Соломонові приповідки, й вони їй вельми сподобалися, а що мала добру пам'ять, то й запам'яталися назавжди. Потім, казала, читав їй батюшка Стаховський з Любомля, з яким була знайома, а познайомилися в місті, де на якесь свято побувала й зайшла до храму (казали, що церква міська вельми хороша) і щось у священника спитала, а той здивувався, що вона знає Святе Письмо. Хоч як дивно, той священник потім приїжджав до бабусі на хутір. І вони разом, згадувала бабуся, про Святе Письмо бесідували.

Отож, улюблені бабусині біблійні приповідки. Не знаю, чи чиню правильно, бо передаю довільно. Перечитавши Соломонові приповідки, переконався, що такі вислови (чи схожі) там є:

- Шукатимеш Бога, як срібло чи золото, то узнаєш Бога.
- Бог стежку пильнує й од чоловіка з лихим язиком рятує.
- Шануватимеш Бога, то й клуня буде повна.
- Як син розумний, то й батька звеселяє, а як дурний – то матері на горі.
- Замруживши очі на світ, собі зробиш прикрість.
- Правдою й ненависть закрити мона.
- Що зубам оцет і очам дим, те ледачий тим, що їх насилають.
- Хто ближнім гордує, той розуму ни має.
- Хто поле своє обробляє, той і хлібом ситий буде.
- Мудрий хату будує, а дурень своїми руками руйнує.
- Ліпше трохи в Господньому страсі, ніж великі скарби в тривозі.
- Любе слово, що до речі сказане.
- Дух людський при недузі помагає.
- Хто батька й матір проклинає, у того свічка погасне, як уночі запалить.

- Добре ім'я й великі багатства переважить.
- Не завидуй багатим і злим, бо то в них ни од Бога.
- Скільки дурного ни товчи у ступі - ни порозумнішає.
- Жадібний біжить за багатством, а якби озирнувся б, то побачив би, що його злидні здоганяють.
- Хто із злодієм пає, той свою душу ни чє.
- Гординя чоловіка й принижує.
- У п'явки дві дочки, обидві «Давай!», «Давай!» звуться.
- Двох речей проси в Бога: щоб умів правду од неправди одділити й щоб, наситившись, Бога ни забував.
- Добра жінка підперезується міцно, як береться до роботи.
- Краса обманить, врода - марнота, та, що Бога й людину похвалить, - то розумна.
- Не дивися, ци поле велике, а дивися, як доглянуте.
- Діти батьків шанують - і Бог їх годує.

Молитви од Пелагеї

Матінко Богородице Пресвятая, яко ти Сина Божого породила, подай милосердя й добре здоровля цій дитині, дитяті Божому, Богом сотвореному, у ласці й мирі, простели ширу доріжку, ногам теплу, а очам світлу, на чотири сторони, куди б не пішло дитя, простягни свою руку на неїну голівку, яко ти є Матір Божа і мати велика усіх дітей.

Молитву цю, казала бабуса Пелагея, треба промовляти три рази.

* * *

Святий Угоднику Миколаю, уздоров рабу (раба) Божого (ім'я) десницею своєю, і оком своїм, і помислом своїм, і тим, що для людей своїх дарував із щедрої душі, до Бога наближеної, без гріха до Отця Небесного і людей повернутої, обдаруй милостями своїми, крихтою добра з великого Божого хліба. Хай буде здоровим і щасливим раб Божий (ім'я) на ті літа, що суджено прожити. Амінь.

* * *

Свята Варваро великомученице, що натерпілася за віру Господню, що на добру дорогу людей благословляєш, благослови дорогу (промовлялося – й стежку) раби Божої (ім'я), хай ноги не знають втоми, хай ні камінь, ні звір, ні лиха людина ні стрітеться на тій дорозі, а приведе до того порога, що їй належить. В ім'я Отця, й Сина, і Святого Духа во віки вічні віків. Амінь.

* * *

Святая Пелагее, заступнице людей кротких і смиренних, до тебе звертаюся я, раба Божа, ім'ям твоїм наречена, зверни свій погляд і послухай слово, що йде од душі моєї, смиренної і кроткої. Од серця, що видить тебе незримо, молюся, бо за стражденного і нужденного раба (раби) Божого (ім'я), яко за себе, свята заступнице (далі йшло прохання).

За словами бабусі, всі можуть звертатися до святої Пелагеї, називаючи своє ім'я.

Афоризми і думки-зітхання [5 – Вислів бабусі.]Пелагеї

– Всяка дорога починається од порога і до порога вертається. А чия ні вертається, то в безвісті пропадає.

– Весна приходить на молодих подивитися, а старим осінь пуд ноги золоті монети кидає, та важко до них нагинатися.

– Скільки стежок ні сховає би, а тико ідна тобі ноги поцілує.

– У кого десять правд у хаті, в того чорт на покуті сидить.

– Прийде сивий дід, то йому вже не поморгаєш; от він прийшов, а так хочеться гинчим його побачити.

– Житте як поле: як зореш, так і вродить, що посієш, такий і сніп буде.

– Сій зерно, а думай, що золото, то й хліб тобі солодким буде.

– Із двох зол вибереш менше – виросте й покусає.

– Хай благословляє мати на благословенне, бо од слова доброго зранку до вечора жити хочеться, а од недоброго до ранку ні заснеш.

– Дослухайся до крику, в ньому тожє слова знаходяться, навіть якщо їх ні почуєш.

– Людина, що вертається з півдороги, як дерево, що раптом рости перестало. Тико що ми знаємо про дерево, чого воно тремтить, бідолашне, за літньої погоди?

- Сиділо, кажуть, на слові двое слів, присіло третє, зати́м четверте, п'яте, а де слів забагацько, тісно їм, падають і розбиваються, а об теї скалки раняться люди.

- Що забув ізранку - увечері вже згадаєш по-новому, озирнешся й згадане ни побачиш.

Пелагея-словни́ця

Складник із найхарактерніших слів західно-поліського діалекту, які вживала Пелагея Кусько, а також її слова-новотвори.

Аліганцький - інтелігентний, панський, вельми делікатний, особливий.

Бабити - приймати пологи, перерізати пуповину.

Бабниця - повитуха, жінка, що перерізує пуповину.

Бакунник, бакунщик - той, хто садить (ви́рощує) тютюн (бакун), завзято палить тютюн («Ото мій Федько вже бакунщик!»).

Баранець - хлопець із волоссям, що дрібно в'ється.

Бахур - позашлюбний хлопець.

Бидло - корови, худоба.

Блимуха - та, що часто моргає.

Блізі́рувати - удавати, задарма пишатися («Що вона з себе блізі́рує велику цяцю?»).

Блутало - той, хто говорить невиразно, заплутано.

Боцюнець - маленький лелека (бусол, черногуз).

Бристальовий - вартісний.

Бульбовище - поле, з якого зібрали бульбу (картоплю).

Бурчек - вічно незадоволений, буркотун.

Валькуватий - неспішливий чоловік.

Ведмеді - ожина.

Вердзігіль - непосида, вертун, постійно в русі.

Вирискуха - сварлива жінка.

Вихур - непосида, швидкий хлопець.

Воробцюх - горобець.

Ворожайка, ворожниця - жінка, що вміє ворожити.

Воропаха - бідний чоловік, жінка, дитина, яких треба пожаліти (близьке до горопахи).

Ворохба - тривога.

Ганина - промова з ганьбою когось.

Ганити - соромити.

Гавтоньки - дуже нетерпеливо, поспішно.

Годзікало - базікало, говорун.

Голчатниця - сосна, а також маленька сосонка, рясно всипана голками.

Гомачка - страва, сир із сметаною і молоком.

Гора - горище.

Горох - квасоля, горох же - стручник.

Груба - вагітна.

Грумичати - гидувати.

Дедина - тітка (відповідно: дядько - дедько, не плутати з дідьком).

Диньки - гарбузове насіння.

Диня, динька - гарбуз.

Довгарати - мучитися чимось невизначеним («Щось міні довгарає»).

Довозька - бричка.

Дома - хата, оселя.

Дрикало - чоловік-провокактор.

Друбняк - хмиз («От принесла цілу радюгу друбняку»).

Жабуринник, жабуринниця - людина, що шукає в комусь, в подіях, в житті тільки погане («Хіба мона таким жабуринником бути!»).

Жвандіти - наполегливо повторювати свої думки, бурчати.

Жипола - любитель дорікати.

Жиполити - набридливо дорікати.

Затмене Боже - втрата пам'яті, стан, близький до божевілля («Ото затмене Боже!»).

Збаданий, збадана - оглянутий, обстежений з усіх боків («Ото вже Димка коло церкви була збадана»).

Здерубок - вчинок, частіше - про вчинок несподіваний, який викликає здивування (вар'ятський здерубок).

Здоровий - великий.

Злидня - слизька, непевна людина («Що вже злидня той Хома, то злидня»).

Знебощений - такий, що вдає з себе нещасного, вдавано нещасний.

Зорабити - спокусити («Як вже той Гартем тую Пріську зораблє, аж зорі цвітуть»).

Кабан - великий гарбуз, опірок («Ото вродив кабанисько!»).

Кал - грязюка.

Камар-Комаровський - великий комар, взагалі велика комаха.

Карамида - набридлива, докучлива дитина (і людина взагалі: «Ото вже карамида!»).

Качанка - капуста.

Клецьок - малий огрядний хлопець, котрий чимало важить.

Кобилячі пичі - шипшина.

Корчуватий - непевний, прихований.

Косогриз - невправний косар.

Кривуля - дитина, що гримасничає, показує, робить «криве лице».

Криж - хрест (полонізм).

Крикень - селезень, що голосно кричить.

Крипа - човен.

Круцях - непосида, вертлявий хлопець.

Кукурікати - довго чекати («Цільну годину на дорозі прокукурікала»).

Куфир - скриня для одягу.

Лагодзінки – цукерки, смачні речі.

Лапаци – великі букви, великі намистини, великі помідори, великі гудзики.

Лакмітнік – бідний.

Ликавий – ласий на дармове пригощення.

Лідавий (лядовий) – кепський, поганий («Вибачей, лідаву вістку принесла»).

Лущити – обговорювати, переговорювати («Ото вже Настю що облущили, то облущили»).

Любилиз – той, що вельми любить цілуватися.

Любовальниця – жінка, щедрa на почуття, закохана.

Майтки – труси (полонізм).

Марака – надокучлива людина («Марака гірше того пса»).

Маруда – докучлива, плаксива дитина (і людина взагалі), яка сама не знає, чого хоче.

Мацюлька – маленька.

Мохулі – журавлина, бруслина.

Навощений – вельми прибраний, блискучий, а ще в значенні – на щось налаштований.

Навроки, зуроки – слова з потаємним змістом.

Неін – іі.

Ничка – дитина, яка не хоче спати.

Ногавиці – штани.

Опецьок – те, що й клецьок.

Оцибенська – фальшива, несправжня людина.

Пампуха – рожевошока, пишна жінка.

Пацьори – намисто.

Петрусь – комаха – божa корівка, сонечко, бедрик.

Пиркальовий – цінний в уяві когось більше, ніж насправді, той, що пишався собою («Пиркальовий парубок»).

Питлювати – молоти зерно (пшеницю) лише на біле борошно.

Плентало – той, що повільно ходить, не поспішає («На цілий куток плентало»).

Плентух – той, що розповсюджує чутки, плітки («Гіршого плентуха, як Хома, у селі нема»).

Політок – підліток.

Поплава – сіно, залите водою (дощами).

Попова свинка – замурзана людина, дитина («Чистий, як попова свинка в дощ»).

Попруга – пасок, ремінець.

Прадъонки – вечорниці (на них пряли).

Пражанка – кип'ячене молоко.

Присипана – засніжена (дорога, вулиця).

Пумнетуха – товчена варена картопля, пюре, а ще так казали про людину, котра довго кудись збирається.

Радюга – ряднина.

Рахмана – довірлива, така, що дається в руки, зворушливо слухняна («Рахмана, як курка-сидуха»).

Рипиця – жіноче лоно, ще – дупа.

Рогатниця – відьма, а також погана жінка.

Роз'яснитися – поліпшити собі настрій.

Розвезяний – хворобливий, розклеений, а ще – непевний у собі («Що ти розвізся, як кисіль по мисці?»).

Розобраний – роздягнутий.

Ропуха, ропшина – вельми товста жінка, котра не слідкує за собою.

Росавиця – русалка, а також жінка чи дівчина, котра йде кудись надто рано.

Рубель – пристрій для прасування, може бути те, що й качалка, ще – замашний предмет.

Ружок – острівець, урочище серед болота.

Сабанити – сварити за щось дітей, швидше добродушно.

Сагонити – швидко йти, майже бігти.

Сенди-тенди – туди-сюди, робити щось періодично, безцільно («Так і совається цільний день сенди-тенди»).

Сиду́ха – курка, що висиджує яйця.

Смирдю́ха – самогонка, переважно з буряка («Знов налигався смирдюхи?»).

Стіме́нний – скупуватий (скупувата), прижимистий.

Сцику́ха – зовсім мала дівчина, котра прагне здаватися старшою («Вже тую сцикуху на прадьонки потягло»).

Тараба́нька – жінка, що передає всілякі недостовірні звістки, балакає задарма («Ота вже Манька – на ціле село тараба́нька»).

Тарапа́та – сварка одразу кількох жінок, шум, гамір.

Тихові́з – неспішливий.

Товка́ч – геть лисий чоловік.

Тук – рідкий, розтоплений смалець.

Уко́ськатися – заспокоїтися, прилаштуватися до чогось.

Хазя́їн, хазя́йчик, ді́док – домовик.

Хата – кімната.

Хорі́ша – краща, вродливіша.

Цві́руха – синиця.

Чибу́ристий – задерикуватий.

Швайка́тий – той, що вліз не в своє, чуже діло.

Шми́дко – швидко, дуже поспішливо.

Шудра́тий – з непричесаним волоссям і взагалі розхристаний.

Щаву́х – щавель.

Щи́рий – не скупий, демонстративно щедрий.

Ябе́дина – отримана від когось неправдива звістка.

Яду́ха – тривалий кашель, а також хвороба – сап у коней.

Ясни́ця – гарна погода.

Бабусині медитації

Слова «медитації» тоді, зрозуміло, на Поліссі не знали.

Полісся жило за своїми законами, невідомо ким писаними, в яким лісі чи на хуторі виплеканими, а швидше передаваними з роду в рід, з вуст в уста, з хутора на хутір. Гадаю, поліський кодекс складався століттями, і авторів у нього було, як у нас казали, цимало.

Та поки що про поліські медитації.

Бабуся вічно була у клопотах по господарству – коло живності (корови, телиць, свиней, курей, качок, гусей), на городі, полі, в садку. «Щось ряба не так ремигала, як з паші йшла, піду-но я подивлюся», «А ота зозуляста, чую, третій день яець не несе, чого б то півень неї минав, насварюся на холерника», «Хоть би вижило те тилетко, доси ж од вітру хитається, піду-но, тої травички, що з осені заготовила, дам понюхати, може, й молочка захочеться, а то ж од цицьки коровичої одвертається, як кіт од цибулі», «Піду-но я в сило, казали, хрещена моя Харитинка щось низдорова, мо', помолитися коло дитини тре', неїну зірочку за здоровле попросити...»

То тільки кілька висловів, що запам'яталися і характеризують бабусю.

Але випадали такі моменти, що й бабуся відпочивала.

– Ходи-но, внучку, посидимо та на світ Божий поглядимо...

– А де той світ? – питався я. – То ж тико наш хутір?

– Там він ген за тею стежкою, за тою берізкою, до нас проситься.

Дивна то була мова у нечасті сидіння з бабусею – на порозі хати, на колоді коло погребя, на узвишші – пагорбку коло ковбані, в якій прали одєжу, на лавочці при виході з хутора – дід неї змайстрував на вимогу бабусі – іноді присісти, щоб стежку оглянути перед тим, як кудись іти, в те ж село, наприклад.

Ми сиділи, бабуся думала щось своє, я – своє, доки не починав діяти запитаннями.

І слова її пам'ятаю:

– Треба, як думати сідаєш, пострушувати те, що ни хотів би далі з собою брати. У думці пострушуй, то воно й на душі не останеться.

Медитативні думки Пелагеї:

– Сидячи, стежку розмотай, що перед тобою, хай поведе тебе сама, куди вона знає.

– Пригорни в думці того, кого хотів би пригорнути – так удвох і сидіте, доки не зігрієтесь.

– Сонце поклич, навіть як його не бачиш, посади промінчик на долоню, хай посидить, доки хочеш, щоб сидів.

– Між деревами небо знайди, хоч у маленькій щілинці, знайди місце таке, щоб воно бачилося, стань перед ним у думці й постій так, а за тобою світ, що тебе обіймає – разом із ним пливи в думці.

– Часом варто подумати – я сама (сам) єдина, тико я сиджу серед хутора, серед лісу, повторюй – сама я, більш нікого нима, то все мое, тико я серед всього, ходи по тому, що твоє, доки ни захочеться вийти, піти до світу, до людей.

– Хоть раз посидь у думці на хмарі, десь там у небі, й ни про що ни думай, хай буде просто добре тобі.

– Складай свою молитву своїми словами, тули ті слова до грудей, думай тими словами, тико щоб було то од щирого серця – і звалиться з серця каміння, що там приросло.

– Три слова вибери, які б тобі хотілося найбільше повторяти, й повторяй їх, мовби виспівуй у думці, доки не стануть одним словом, тим, що ти хотів би почути.

– А прийде час, коли думати ни хочеться, – ни про що ни думай, посидь собі, мовби вся робота пороблена і нікому нима до тебе діла, й тобі нима ні до кого, заплющ очі й проганяй думки, і полетиш серед чогось тобі невідомого, де тико ти й нікого нима, сама й вернешся.

– Кота поклич і гладь його, а як нима kota, то думай, що є і що ти його гладиш, сидиш собі й гладиш, і кіт той до тебе муркоче, вам удвох добре.

– А вночі захочеться побути самою, то зірку свою шукай, вона до тебе безпремінно озветься, перед тобою стане, приголубить, і тривогу ії свою розкажи.

– Коли вставати і йти до світу, ноги самі підкажуть, – сказала якось бабуся.

Філософія бабусі: Яйце

Відоме одвічне питання: «Що було раніше – курка чи яйце?» Якщо курка, то звідки вона взялася? Віруючі люди скажуть, що створив Бог. А тоді вже яйце. Хоча спершу могло бути і яйце, з якого вилупилася курка. Пробило курчатко шкаралупу, просячись на світ. Отже, яйце було запліднене? Втім, Божий промисел нам не осягти. І все ж питання, як те курча об шкаралупу, стукає до мозку.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<http://www.litres.ru/volodimir-lis/z-soncem-za-plechima-pol-ska-mudr-st-pelage/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Худоба (діал.).

2

Самосад, підвид тютюну.

3

Ще й так називають великі груші (діал.).

4

Свіже, паране (парне) молоко.

5

Вислів бабусі.